

чливості. Якщо комуніканту не подобається запитання співрозмовника, замість того, щоб відповідати на це запитання, уживають перепит, що дає змогу тим самим не перервати розмову, а продовжити, якщо цього бажають комуніканти.

Отже, перепити — це унікальне явище в комунікації, яке дуже часто зустрічається в англійському дискурсі, а оскільки англійська мова є міжнародною, то вважаємо актуальним вживання цього важливого лінгвістичного феномена в мовленні комунікантів різного культурного рівня на сучасному етапі розвитку країн.

Література

1. Fraser B. Perspectives as Politeness // Journal of Pragmatics.— 1990. №4. — P.219–236.
2. Held G. Politeness in Linguistic Research//Politeness in Language. Studies in its History and Theory and Practice/Ed by Watts R., Ide S., Ehlich K. — Berlin: Moutonde Gruyter, 1992. — P.131–153.
3. Засекін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти:автореферат дис...канд.філол.наук: 10.02.04. — КНЛУ — К., 2001.
4. Гак В.Г. Повторная номинация на уровне предложения / В.Г.Гак // Синтаксис текста — М.: Наука,1979. — С. 94–102.
5. Зернецкий Н. Повторная коммуникативная номинация в современном английском языке:автореф. дис...канд.филол.наук:10.02.04. — М., 1983. — 25 с.

УДК 811.161.2.367.7

Бондаренко О.В.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИЙ ДИСКУРС У ДВОРІВНЕВОМУ СИНТАКСИСІ

Анотація. У статті досліджені елементи інфраструктури простого речення у текстах українського фольклору.

Ключові слова: інфраструктура, дворівневий синтаксис, український фольклор.

Анотація. В статті досліджено елементи інфраструктури простого речення в текстах українського фольклору.

Ключевые слова: інфраструктура простого речення, двухуровневий синтаксис, український фольклор.

Summary. The simple sentence infrastructure elements in the texts of Ukrainian folklore are researched in this article.

Key words: infrastructure of the simple sentence, two-level syntax, Ukrainian folklore.

Слово — наш народ. (М. Вінграновський)

«Фольклор — це джерело, з якого на здоров'я довго ще будуть пити нащадки», — так писав П. А. Грабовський. Дійсно, всі, хто не байдужий до української пісні, українського слова, постійно звертаються до цього невичерпного джерела.

Мета статті — проілюструвати на матеріалі фольклористичного дискурсу різновиди елементів інфраструктури простого речення, зокрема — довести, що не тільки слова, але і морфеми є елементами інфраструктури слова, а отже, і речення; показати роль фольклористичного дискурсу в патріотичному вихованні студентства.

Услід за Д. Х. Баранником [1, с.13], який розробив теорію дворівневого синтаксису, у якій І рівень назвав базово-комунікативним (це головні і другорядні члени речення), а II рівень — модифікаційно-супровідним (звертання, вставні слова, словосполучення, речення, слова автора при прямій мові тощо), I рівень називатимемо інтраструктурним, а II рівень — інфраструктурним.

Досліджуючи інфраструктуру простого речення, зокрема звертання, зауважимо, що окрему, кількісно обмежену групу, становлять риторичні, або художні, звертання-речення — різні найменування-звертання до явищ неживої природи, що мають метафоричну семантику й виражають складну недиференційовану думку. Наприклад: *Доле!.. Принеси мені визнання та повагу людей, близьких та далеких, знайомих і незнайомих. Доленько моя, мріє сподівана! Прилітай до мене на сонячних крилах. Принеси мені щастя та здоров'я, кохання і любові жгагучі!* (Народна творчість).

Коли звертання перестає означати особу або предмет, воно переходить у вставне слово модального значення чи у вигук, наприклад: *Ну й закрутилась веремія, падку мій!* (Народна творчість).

Суфікси суб'єктивної оцінки *-еньк-, -оньк-, -ечк-, -очк-, -к-, -ик-* надають словам-звертанням особливого звучання, відтінку

пестливості, ніжності: *козаченьку, доненько, синку, дівчинонько, мамонько, татоньку, сестронько, явороньку, тополенько, калинонько, зозуленько, соколоньку, голубчику: Ой лети, зозуленько, / Понад гірські села* (Українська народна пісня).

Оскільки мова належить до природних динамічних систем (бо в неї входять одиниці різного рівня членування), то морфема як одиниця мови теж бере участь у вираженні супровідних додаткових інфраструктурних значень.

Характеризуючи експресію слів, її вияв та зв'язок із значенням, В.В. Виноградов зазначав: «Предметно-логічне значення кожного слова оточено особливою експресивною атмосферою, яка міняється залежно від контексту. Виразна сила властива звукам слова та їх різним сполученням, морфемам і їхнім комбінаціям, лексичним значенням. Слова перебувають у безперервному зв'язку з усім нашим інтелектуальним й емоційним життям.

Слово виступає одночасно і знаком думки мовця, й ознакою всіх інших психічних переживань, що входять у завдання й намір повідомлення.

Експресивні барви оповивають значення слова, вони можуть згущатися під впливом емоційних суфіксів. Експресивні відтінки властиві граматичним категоріям і формам. Вони яскраво виражають себе і в звуковому складі слів, і в інтонації мовлення» [2, с. 21].

Словотворчі засоби, переважно суфікси, крім основних своїх функцій, можуть також мати функцію експресивно-стилістичну, виражаючи відтінки позитивних і негативних почуттів.

У дериваційній (словотворчій) системі української мови засвідчена велика кількість спеціальних афіксів — елементів інфраструктури речення на рівні слова, за допомогою яких можна експресивно передати найтонші відтінки почуттів, переживань й оцінок. Ці елементи інфраструктури несуть в собі експресивне начало — додаткову інформацію на чуттєвому рівні й на рівні підсвідомості. Зменшено-пестливих суфіксів іменників набагато більше, ніж суфіксів згрубілості, зневажливості (пейоративних). Найчастіше в сучасній українській мові використовуються суфікси пестливості й зменшеності в іменниках жіночого роду.

Складні суфікси *-очк-, -ечк-, -йк-, -очок-, -ечок-* позначають більший ступінь здрібнілості й надають слову емоційно-пестливого забарвлення, що впливає на інфраструктуру речення: *Наш дружба коровай крас, / Золотий ножик має. / Срібні тарілочки, вишивані хусточки* (Українська обрядова пісня);...*Спи, дитя, до обіда, / По-кіль мати з міста прийде / Да принесе три квіточки: / Ой первую зросливаю, / А третюю щасливаю...* (Народна творчість).

Складні суфікси *-еньк-*, *-оньк-* в іменниках чоловічого, жіночого й середнього роду виражають пестливість з особливим відтінком інтимності, ніжності: *Ой спи, дитя, до обіда... / Соньки-дрімки в колисоньки, / добрий розум в головоньки, / а рісточки у кісточки, / здоров'ячко у сердечко, / а в роточок говорушки, / а в ніженькиходусеньки, / а в рученькиладусеньки*(Народна творчість); *У суботоньку рано / Хустоньки розіслано / До своєї родиноньки, / До близьких, до далеких, / до убогих, до багатих: / збирайся, родинонько, / до мене в суботоньку / солодкого меду пити / коровай ділити* (Українська обрядова пісня); *Ой ти, коте, коточок, ... / Не полохай дівочок, / Нехай зів'ють віночок / Із рутоньки, із м'ятоньки, / З хрещатого барвіночку, / З запашиного василечку* (Народна творчість); *Голованько моя бідная, / В мене ньенька та нерідная, / Дружиноньканевірная, / Чужа сім'я непривітная* (Українська народна пісня).

В українській мові є велике розмаїття суфіксів пестливості:

-ус|я|: *матуся, бабуся*;

-ун|я|: *бабуня, кицюня*;

-ул|я|: *бабуля, мамуля*;

-ульк|а|: [-уль + к]: *козулька, бабулька*;

-уньк|а|: [-унь + к]: *кицюнька, бабунька*;

-унечк|а|: [-ун + ечк]: *кицюнечка, бабунечка*;

-усеньк|а|:[-усь + еньк]: *матусенька, бабусенька, Ганнусенька*. Наприклад: *Є в мене найкраща на світі матуся. / За неї до тебе, Пречиста, молюся. / Молюся устами, молюся серденьком / до тебе, небесна Ісусова ньенько. Благаю у тебе щирими словами / опіки та ласки для любої мами. / ... Рятуй від недуги матусеньку милу. / Даруй їй здоров'я, рукам подай силу*(Народна творчість).

З-поміж найуживаніших зменшено-пестливих суфіксів чоловічого роду вирізняємо такі:

-ок-: *півничок, голубок, дубок, моріжок*: *Наш малесенький синок, рости міцненький, як дубок*(Народна творчість).

Суфікс *-ок-* як елемент інфраструктури речення служить для позначення назв переважно предметів малого розміру або здрібнених, рідше істот молодого віку з відтінком пестливості або фамільярності: *синок, браток, дідок*;

-оньк-: *татонько*: *Благословляється Лукаш у свого татонька рідного*:

– *Ой благослови ж, мій татоньку, на посажонку сісти.*

– *Бог благословить, синопьку, сядь собі з милим Богом,*

Із милим Богом, з добрим людом в щасливу годиноньку (Українська обрядова пісня);

-еньк-: *козаченько, місяченько: Ой, не світи, місяченьку, / та й на той перелаз. / Вийди, вийди, дівчинонько, / до мене ще хоч раз* (Народна пісня); *Ой у полі жито копитами збито / під білою березою козаченька вбито, / ой убито-вбито, затягнуто в жито, / червоною китайкою личенько покрито* (Народна пісня).

З наведених прикладів видно, що експресивні суфікси із значенням зменшеності, пестливості надають реченню пісенного звучання, тому найчастіше вживаються в українських народних піснях.

-очок: [-оч + ок]: *ставочок, голубочок, синочок, раночок: Ой ти, коте, коточок, / Не ходи рано в садочок, / Не полохай дівочок...* (Народна творчість);

-ець: *братець, скакунець, вінець, гребінець: Ой стояла молода під вінцем, / Зачесала русу косу гребінцем. / Та й упав гребінець під стола / Ой подай, матінко, гребінця / Зачесати русу косу з-під вінця. / Ой подай, матусю, водиці / З холодної криниці* (Українська обрядова пісня);

-енк|о|: *морозенко.*

Ґрунтовне дослідження джерельної бази дало змогу вирізнити найуживаніші суфікси з позитивним емоційним забарвленням, засвідчені в іменниках середнього роду. До них належать такі:

-ц|е|: *джерельце, сальце*, який утворює здрібнілі назви предметів;

-ачк|о|, -ячк|о|: *зіллячко, насіннячко*, шовиражають здрібнілість з відтінком пестливості: *Ой оглянься, Ганнусенько, позад себе — / чи не стоїть батенько коло тебе? / Нема мого батенька, не буде. / Тільки мому серденьку жаль буде. / Ой братику мій малесенький, ріднесенький! / Ой кланяйся, Ганнусенько, низенько, / бо вже твоє вінчаннячко близенько* (Українська обрядова пісня).

Для утворення назв малих за віком істот, а також здрібнілих назв предметів, зокрема частин тіла з відтінком пестливості, що впливає на інфраструктуру речення, широко вживають в іменниках середнього роду суфікси:

-ен|я|: *пташеня, кошеня, мишеня, лисеня, вовченя, тигрєня, зайченя, козеня, гусеня, рученя, бровеня, ротеня;*

-ат|а|, -ят|а|: *звірята, лоша́та, хлоп'ята;*

-ятк|о|: *дитя́тко, зерня́тко, хлоп'я́тко, янголя́тко, маля́тко, ластів'я́тко: Вийди, матінко, протів нас, / питай, матінко, й усіх нас: / — Де ж твоє дитя́тко бувало, / що твоє дитя́тко чувало? / — Під царським вінцем стояло* (Українська обрядова пісня); *Люляй-люляй, янголя́тко, / Засинай, моє дитя́тко... / Баюбай, моє маля́тко, / моє любе ластів'я́тко* (Народна творчість);

-енят|а|: [-ен + ат, -ят]: *кошенята, мишенята, козенята, гусенята, оченята*: *Гуси-гуси, гусенята, / візьміть мене на крильця...* (Народна творчість);

-еньк: *серденько*: *Ой, сти, дитя, до обіда... / Ой щоб спало, щастя знало, / Ой щоб росло, не боліло, / На серденько не кволіло* (Народна творчість).

Отже, суфікси зменшеності-експресивності репрезентують найрізноманітніші експресивно-емоційні відтінки: ніжність, ласку, любов, пестливість, обоювання, співчуття, іронію тощо. Таке яскраве вираження суб'єктивно-модальних значень ще раз служать доказом того, що зменшено-пестливі суфікси виступають елементами інфраструктури речення на рівні слова.

Звертання, суфікси зменшеності-експресивності як елементи інфраструктури простого ускладненого речення в єдності зі всіма граматичними засобами вираження модальності ілюструють високий розвиток граматичної будови української мови. У цій граматичній категорії висвітлено передову багатовікову культуру української мови, культуру його творців і носіїв — великого українського народу. Фольклористичний дискурс є невичерпним джерелом дослідження краси і багатства української мови. А мова — це основа української нації, тому фольклор є великим національним чинником.

Література

1. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури речення / Д. Х. Баранник // Мовознавство. — 1993. — № 6. — С. 13–19.

2. Виноградов В. В. Русский язык / В. В. Виноградов. — М.: Высшая школа — 1972. — 614 с.

УДК 81.42

Вільчинська Т. П.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри загального мовознавства

і слов'янських мов Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ ЯК НОВА НАУКОВА ПАРАДИГМА ІНТЕГРАЛЬНОГО ТИПУ

Анотація. Стаття присвячена проблемі становлення лінгвоконцептології — актуальної галузі знань у системі когнітивних наук гуманітарного напрямку. Встановлено, що, як міждисциплінарна когнітивна наука, лінгвоконцептологія